

Populácia Slovenska z pohľadu ostatného cenzu 2011 (počet a rozmiestnenie obyvateľstva)

Miloš BAČÍK

Abstract: *The latest census in the Slovak Republic was realized pursuant to the Act 263/2008 Coll. in May and June 2011. Its importance is based on the fact that processed data and consequent results indicate possible trends in the social development between two subsequent census periods which enables us to predict further perspectives. The main objective of the article is to analyse selected population characteristics obtained from the census 2011 in temporal and territorial dimensions from the geographical point of view.*

Keywords: *census, population size, spatial distribution, density of population, natural and migration increase*

Úvod

Posledný census sa v Slovenskej republike uskutočnil na prelome mája a júna 2011 podľa zákona č. 263/2008 Z. z. o sčítaní obyvateľov, domov a bytov. Sčítanie bolo súčasťou celosvetového cenzu, ktorý sa realizoval v období okolo r. 2010 v mnohých krajinách sveta. Sčítanie sa konalo len druhý raz po vzniku samostatnej republiky. Okrem štátneho štatistického úradu sa do prípravy a realizácie cenzu zapojili ďalšie inštitúcie a významnou mierou najmä pri organizačných záležitostiach aj obce a mestá.

Pri sčítaní obyvateľov boli tradičnou metódou sebasčítania zisťované vybrané populačné, sociálne a kultúrne charakteristiky. I cez výrazne negatívnu kampaň, ktorá sprevádzala census, väčšina obyvateľov vyplnila sčítacie tlačivá riadne a splnila si tak povinnosť stanovenú zákonom o sčítaní. Len zanedbateľný počet osôb odmietol i napriek vyzvaniu sčítacích komisárov zúčastniť sa sčítania. Aj prvé vyhodnotenie úplnosti sčítania, pokiaľ išlo o stav obyvateľstva, priniesol pozitívny záver. Počet obyvateľov zistených cenzom v jednotlivých obciach Slovenskej republiky bol porovnaný s údajmi demografickej štatistiky a s evidenciou obyvateľstva na Ministerstve vnútra SR. Štatistickí narátali imputáciami vyše 94 tis. chýbajúcich obyvateľov, z ktorých až 72 tis. žilo v Bratislave. Z celoslovenského hľadiska sa štatistikom nevrátilo len 1,7 % formulárov.

Obsah zisťovania korešpondoval s medzinárodnými odporúčaniami (nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 763/2008) a jeho výsledky sú kompatibilné s inými, najmä členskými štátmi Európskej únie. Jeho význam spočíva najmä v tom, že spracované údaje a získané výsledky umožnia nielen porovnať vývoj spoločnosti v intercenzálnom období, ale aj predikovať jej ďalšie smerovanie.

V podobných intenciách sa nesie aj obsah článku, ktorého cieľom je analyzovať v časopriestorových súvislostiach, teda z pohľadu geografa, vybrané populačné charakteristiky (uvedené v názve príspevku), ktoré boli predmetom zisťovania ostatného cenzu 2011.

Výsledky cenzu potvrdili niektoré dlhodobé tendencie (nepriaznivý demografický vývoj, klesajúce celkové prírastky obyvateľstva, starnutie populácie) a priniesli aj niektoré prekvapivé zistenia, ktoré sa dotýkali ale skôr štruktúry obyvateľstva.

Počet obyvateľov

Politický, hospodársky a sociálny vývoj, akým Slovensko prešlo až do súčasnosti, mal vplyv aj na reprodukciu a migračné pohyby obyvateľstva. Na území Slovenska možno tento vývoj sledovať takmer kontinuálne od druhej polovice 19. storočia. V r. 1869 sa uskutočnilo v Rakúsko-Uhorsku prvé sčítanie zodpovedajúce požiadavkám A. Quetelleta kladeným na moderný populačný census na poli štátnej štatistickej služby.

V tom čase žilo na území terajšieho štátu necelých 2,5 mil. obyvateľov. Do r. 1900 tento počet vzrástol o 301 tis. a v priebehu 20. stor. aj napriek dvom svetovým vojnám sme zaznamenali nárast obyvateľstva o takmer 2,6 mil.

Vývoj počtu obyvateľov determinoval pozitívne prirodzený prírastok, negatívne legálna migrácia za prácou v podobe vysťahovalectva a čiastočne i nelegálna politická migrácia. Väčší migračný úbytok sa viaže na vysťahovaleckú vlnu zo začiatku minulého storočia, ktorá smerovala najmä za oceán do Ameriky. Po 2. svetovej vojne doznievajúcou vysokou úmrtnosťou, ako jej následok, kompenzačným vzostupom sobášnosti a značným zvýšením pôrodnosti došlo k dočasnej stabilizácii demografických procesov. Výraznejší prirodzený prírastok sme zaznamenali v období socializmu. Bolo odstránené "vykorisťovanie" a nezamestnanosť, plánovaním hospodárstva sa vytvárali predpoklady trvalého ekonomického rastu a zabezpečenia sociálnych istôt obyvateľstva. Vytváral sa obecný dojem, že v týchto podmienkach sa bude stabilizovať populačný vývoj na trvale priaznivej úrovni. Skutočnosť však bola omnoho zložitejšia (tab. 1).

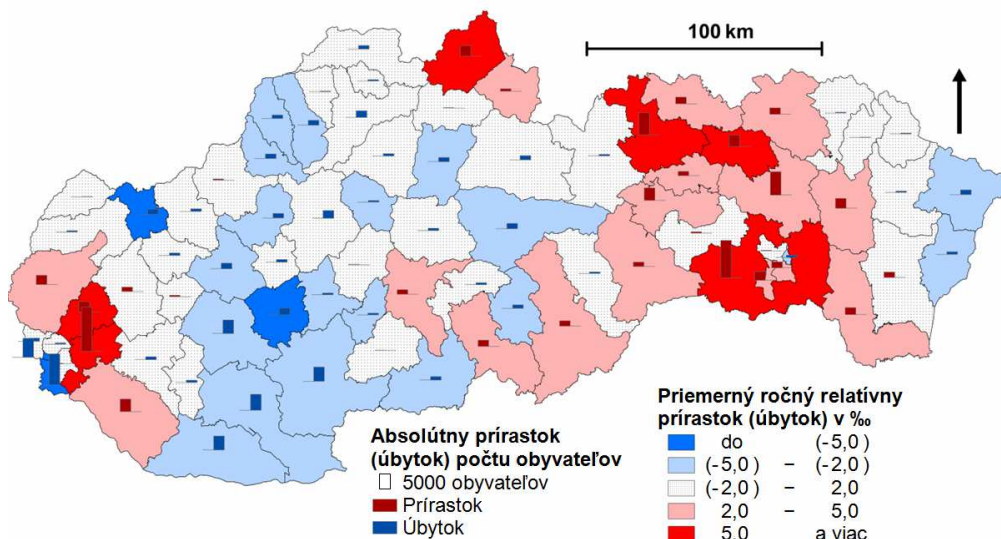
V povojnovom období mala pôrodnosť stúpajúcu tendenciu až do r. 1950, kedy dosiahla úroveň 28,8 ‰. Po tomto kulminačnom vrchole sa udržiavala ešte niekoľko rokov na relatívne vysokej úrovni, hoci vývojová tendencia už naznačovala postupný pokles. Z hľadiska mesta a vidieka sa ukazovala v pôrodnosti v období 1949 – 1959 spoločná klesajúca tendencia, ktorá sa výraznejšie prejavila u mestského obyvateľstva. Tempo poklesu pôrodnosti sa zvyšovalo v smere k mestskému prostrediu a maximum dosahovalo vo veľkých mestách, takže u nás ostávala stále vyššia pôrodnosť na vidieku (Svetoň, Vávra 1965). Ďalšie výrazné zvýšenie počtu obyvateľov môžeme sledovať v 70. rokoch, kedy po prijatí komplexu pronatalitných opatrení (napr. zvýšenie priemerného štátneho príspevku na jedno dieťa alebo zabezpečenie programov rozvoja predškolských zariadení, zdravotnej starostlivosti, bývaní a cenových dotácií detských výrobkov) sa do veku najvyššej plodnosti, spájanej s vekovou kategóriou 20-24-ročných žien, dostali silné populačné ročníky z 50. rokov. Propopulačnou politikou straníckych a štátnych orgánov sa Československo zaradilo medzi krajiny s progresívnou úrovňou pomoci rodinám s deťmi (Kučera 1988). Intercenzálne obdobie 1970 – 1980 bolo obdobím s doposiaľ najväčším celkovým absolútnym (453,9 tis.) a relatívnym (10 %) prírastkom obyvateľstva. Osemdesiate roky sa niesli v znamení spomalenia celkového rastu obyvateľstva úbytkom živonarodených detí. V tomto desaťročí sa prejavila jednoznačná dominancia modelu dvoj- a jednodetnej rodiny, ktorý mal vplyv na vývoj úhrnnej plodnosti ako aj hodnôt hrubej a čistej miery reprodukcie, ktoré postupne klesali. V poslednej dekáde 20. stor. sa redukovalo tempo rastu obyvateľstva výrazným prepadom natality, kedy sa pôrodnosť približovala postupne k ročnej úrovni 50 tis. narodených detí a prirodzený prírastok smeroval k prirodzenému úbytku. Štatisticky významným sa stal celkovo nízky absolútny (105,1 tis.) a relatívny (2 %) prírastok obyvateľstva a len mierne zvýšenie indexu rastu (nárast o 2,5 %).

Tab. 1. Prírastok (úbytok) obyvateľstva na Slovensku v rokoch 1951 – 2010

Priemer rokov v období	Prírastok (úbytok)		
	Prirodzený	Migračný	Celkový
	na 1000 obyv.		
1951 - 1955	17,6	- 2,6	15,0
1956 - 1960	15,4	- 1,9	13,5
1961 - 1965	12,3	- 1,8	10,5
1966 - 1970	9,1	- 1,1	8,0
1971 - 1975	10,4	- 1,1	9,4
1976 - 1980	10,5	- 0,6	9,9
1981 - 1985	8,0	- 0,8	7,2
1986 - 1990	5,7	- 0,6	5,1
1991 - 1995	3,4	0,3	3,7
1996 - 2000	1,0	0,3	1,3
2001 - 2005	0,0	0,4	0,4
2006 - 2010	0,7	0,9	1,6

Pramene: Pohyb obyvateľstva v Československej socialistickej republike v roce 1987 (I.).FSU Praha, 1989. Bilancia pohybu obyvateľstva Slovenskej republiky v r. 1993. ŠU SR Bratislava.,1994. Štatistická ročenka Slovenskej republiky 1997. ŠU SR Bratislava, VEDA,1997. www.statistics.sk; (cit. 4. 4. 2011)

K rozhodnému okamihu cenzu 2011 mala Slovenská republika 5 397 036 obyvateľov. Za ostatných desať rokov sa zvýšil počet obyvateľov len o 17,6 tis. resp. o 0,3 %, čo bol najnižší relatívny prírastok v intercenzálnom období pri spätnom pohľade od r. 1961, kedy sa začala prvýkrát sčítavať kategória bývajúceho obyvateľstva (obr. 1 a tab. 2). Index rastu sa zvýšil len nepatrne, pričom môžeme pravdepodobne očakávať i v nasledujúcom cenzálnom medziobdobí jeho stagnáciu. Nízky, resp. takmer nulový a v r. 2001 a 2003 záporný prirodzený prírastok bol kompenzovaný aktívnym, ale nevýrazným saldom zahraničného sťahovania.

Obr. 1. Celkový absolútny prírastok (úbytok) počtu obyvateľov a priemerný ročný relatívny prírastok (úbytok) obyvateľstva v okresoch Slovenska v intercenzálnom období 2001 - 2011

Vplyv sociálnych, ekonomických a inštitucionálnych faktorov sa prejavil v zmene demografického správania sa obyvateľstva. Zmenila sa hodnotová orientácia mladých ľudí, vstupujúcich do veku reprodukcie. Do tejto mozaiky zapadlo aj takmer masové rozšírenie antikoncepcie, zníženie počtu vydatých žien, rastúci počet kohabitácií alebo odkladanie rodičovstva a vyšší vek matiek v čase prvého a v mnohých prípadoch aj posledného pôrodu. Výrazne vzrástli náklady na deti, materský príspevok bol pod minimálnou mzdou. K tomu pristúpil zosilnený individualizmus vedúci až k asertivite a sebecktu. Časť mladých ľudí nechcela niesť zodpovednosť za partnera a deti. Pre niektorých predstavovali príťaž ich životných plánov a preto odkladali alebo odmietali ich narodenie ak už do manželstva vstúpili. Viditeľným sa tak stal hlboký pokles počtu narodených detí znížením plodnosti mladších žien a tým aj úhrnnej plodnosti. V r. 2002 dosiahla pôrodnosť a plodnosť historické minimum (50 841 živonarodených detí a úhrnná plodnosť 1,185).

Tab. 2. Celkový prírastok obyvateľstva Slovenska v intercenzálnych obdobiach od roku 1961

Intercenzálne obdobie	Celkový prírastok		Index rastu ¹⁾	Prírastky indexu rastu ²⁾
	absolútne	%	%	%
1961 - 1970	363 244	8,7	108,7	8,7
1970 - 1980	453 878	10,0	119,6	10,9
1980 - 1991	283 167	5,7	126,4	6,8
1991 - 2001	105 120	2,0	128,9	2,5
2001 - 2011	17 581	0,3	129,3	0,4

¹⁾ 1961 = 100, ²⁾ medzi jednotlivými cenzami

Pramene: Statistický lexikon obcí ČSSR 1982, I. FSU Praha, SEVT, 1984.

<http://portal.statistics.sk> (výsledky SODB 2011); cit. 16.10. 2012.

Rozmiestnenie obyvateľstva

V geografii pod termínom rozmiestnenie rozumieme konkrétny stav rozdelenia javov na danom teritóriu. Pri rozmiestnení obyvateľstva, ktoré je do značnej miery determinované rozložením sídiel, venujeme pozornosť najmä tým činiteľom, ktoré podstatnou mierou ovplyvňujú stupeň nasýtenia, čiže hustotu daného teritóriu z pohľadu skúmaného objektu. Činitele najmä prírodného, hospodárskeho a sociálneho charakteru sa vytvárali v kontexte historického vývoja Slovenska, pričom sa navzájom podmieňovali.

Hustota zaľudnenia sa v prvej polovici minulého storočia menila len pozvoľne. Ani zmeny na úrovni politických okresov neboli významné, s výnimkou severovýchodu Slovenska zasiahnutého masovejšie vyst'ahovalectvom v rokoch hospodárskej krízy. Od 50. rokov sa začala intenzita zaľudnenia výrazne zvyšovať. Pri takmer nemenej rozlohe územia Slovenska ho dynamizoval najmä populačný prírastok 1 812 740 obyvateľov v období socializmu (roky 1950 až 1989 podľa stredného stavu). Pokiaľ v rokoch 1950 až 1991 nám vzrástla hustota zaľudnenia o 37,4 obyv./km², tak v nasledujúcom období už len o 2,5 obyv./km² (tab. 3).

O rozmiestnení obyvateľstva Slovenska môžeme konštatovať, že je výrazne nerovnomerné, t.j. jeho hustota na celom území je značne heterogénna a často diametrálne odlišná od priemernej hodnoty 110,1 obyv./km², ktorá zdanlivo vytvára predstavu relatívnej rovnorodosti. Hodnoty tohto ukazovateľa sa odvíjajú od počtu obyvateľov a rozlohy územia. Zatiaľ čo plochy základných administratívnych jednotiek sú malé a vyznačujú sa menšou premenlivosťou, počty obyvateľov vykazujú vyššie hodnoty a väčšiu variabilitu. Najväčšia heterogenita hustoty zaľudnenia je evidentná pri obciach a mestách. Najmenšie obce spravidla s malou výmerou majú veľmi nízku hustotu zaľudnenia. Opakom sú najväčšie mestá spravidla tiež s malou výmerou ale veľmi vysokou hustotou zaľudnenia. Príkladom je mnoho, z extrémnych uvádzame hustotu zaľudnenia Príkovej v okrese Svidník (0,9 obyv./km²), ktorá je najmenšou obcou republiky a Bratislavy (1 118,4 obyv./km²) metropoly Slovenska. S obdobným javom sa môžeme stretnúť aj vo vyšších administratívnych priestorových jednotkách, najmä okresoch. V porovnaní s predchádzajúcim cenom nedošlo v r. 2011 k väčším zmenám v hustote zaľudnenia okresov, ani rozdielom v poradí okresov podľa tohto ukazovateľa. V mnohých prípadoch platí, že čím väčšie regionálne centrum (nachádzajúce sa v príslušnom okrese) tým vyššia hustota zaľudnenia. Väčšina bratislavských a košických okresov, koncentrujúcich 12,1 % obyvateľstva Slovenska bola nad hranicou 1 000 obyv./km², čím priemer niekoľkonásobne prevyšovali. Pod hodnotou 50 obyv./km² boli hraničné okresy na východe republiky (Medzilaborce, Snina, Sobrance) a vnútorné okresy stredného Slovenska (Krupina, Poltár, Turčianske Teplice). Tieto okresy koncentrujú 2,5 % obyvateľstva štátu, pričom ich regionálne centrá patria skôr k malým mestám nedosahujúcim, s výnimkou Sniny, ani 10 tis. obyvateľov. Početnejšiu skupinu (spolu 15) s hustou zaľudnenia medzi 150 až 200 obyv./km² tvorili prevažne okresy s vyšším počtom obyvateľov (napr. Trnava, Nitra, Žilina, Prešov), v ktorých centrá osídlenia patriace do skupiny veľkých miest (50-100 tis. obyv.) plnia dôležitú administratívnu funkciu, ako aj niektoré okresy s pomerne malou rozlohou (napr. Pezinok, Hlohovec, Partizánske, Kysucké Nové Mesto). Ich podiel na obyvateľstve Slovenska dosiahol 22,2 %. Rozhodujúca časť okresov (spolu 49), v ktorých sa sústreďuje cez 63 % obyvateľstva Slovenska mala hustotu zaľudnenia v rozpätí od 50 do 150 obyv./km².

Tab. 3. Počet obyvateľov a hustota zaľudnenia na Slovensku vo vybraných rokoch cenov

Rok	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Počet obyvateľov (v tis.)	3 442	4 174	4 537	4 991	5 274	5 379	5 397
Hustota zaľudnenia ¹⁾	70,2	85,1	92,5	101,8	107,6	109,7	110,1

¹⁾ prepočet k rozlohe štátu k 1. 1. 2010 (49 037,2 km²)

Pramene: *Statistický lexikon obcí ČSSR 1982, I. FSU Praha, SEVT, 1984.*

<http://portal.statistics.sk> (výsledky SODB 2011); cit. 16.10. 2012

Štatistická ročenka o pôdnom fonde v SR k 1. 1. 2010. ŠU SR Bratislava, 2010.

Pozadie tejto premenlivosti môžeme hľadať v hospodárskom a demografickom vývoji, rozložení sídiel, vo vývoji osídlenia a vertikálnej členitosti územia. Hlavné reliéf v minulosti veľkou mierou predurčoval možnosti získať pre výživu kolonistov vhodnú pôdu. Podľa Lukniša (1987) tu boli aj iné faktory ako voda, ťažba a spracovanie rúd a kovov, využívanie zásob dreva ako energetickej a staveb-

nej suroviny, možnosti získať pasienky atď. V minulom storočí to boli rôzne spoločenské faktory ako napríklad rozvoj cestovného ruchu, združstevňovanie a procesy koncentrácie obyvateľstva, ktoré súviseli so socialistickou industrializáciou a kvantitatívnou urbanizáciou. Vnútorne sťahovanie v rokoch socialistickej industrializácie do značnej miery zaľudnenie rurálnych oblastí. Rozsah vnútornej migrácie medzi okresmi determinovala existencia pracovných príležitostí v mestách, resp. priemyselných centrách. Navyše, vládnu koncepciou strediskovej sústavy osídlenia z r. 1972 a plánovaným konceptom Projektu urbanizácie z r. 1976, dochádzalo k polarizácii v koncentracii obyvateľstva medzi mestom a vidiekom.

Obdobie po r. 1989 sa premietlo do postupnej priestorovej reštrukturalizácie ekonomických aktivít (útlm pracovných príležitostí, nezamestnanosť) a nadväzne aj rozloženia obyvateľstva, ktoré prestalo byť ovplyvňované zákonitostami centrálne plánovanej ekonomiky.

Slovensko, ako krajina charakteristická rôznymi typmi prírodných komplexov, má diferencované podmienky pre koncentráciu obyvateľstva. Hlavnou sídelnou bázou sú jeho nížiny sústreďujúce približne 40 % obyvateľstva. V ostatnom polstoročí vzrástla váha kotlín vysokým trendom populačného rastu, čo sa premietlo aj v hustote zaľudnenia. Kotliny sa tak stali najhustejšie zaľudnenými územiaми Slovenska s priemernou hustotou zaľudnenia presahujúcou 200 obyv./km², v krajných prípadoch cez 600 obyv./km² (napr. Žilinská kotlina). Pohoria, zaberajúce najväčšiu plochu v rámci štátu (55 % rozlohy) sa vyľudňovali, pričom ich priemerná hustota zaľudnenia sa postupne dostala pod úroveň 50 obyv./km².

Najväčšie premeny v ľudnatosti Slovenska sa viažu na obdobie od r. 1950. Po demografických zmenách sa nanovo formovala populačná základňa a došlo k výraznej reštrukturalizácii osídlenia krajiny, vrátane osídlenia miest. Slovensko nemalo začiatkom päťdesiatych rokov veľké sídla mestského charakteru. Najväčšia bola pri cenzu (1950) Bratislava so 193 tis. obyvateľmi. Ostatné mestá boli výrazne menšie. Druhé Košice mali 63 tis. obyvateľov a ďalších 20 miest v poradí viac ako 10 tis. obyvateľov. Celkovo bolo na území Slovenska 3 368 základných administratívnych jednotiek s priemerným počtom 839 obyvateľov na jednu obec (mediánová hodnota). V 22 najväčších mestách žilo 572 173 obyvateľov, t.j. 16,6 % obyvateľstva štátu. Ostatné obyvateľstvo bolo sústredené do menších sídiel prevažne vidieckeho charakteru. Takmer 75 % všetkých obcí bolo malých, v ktorých počet obyvateľov nepresahoval 1 000. Takých obcí bolo 2 515 a z nich takmer polovica s počtom obyvateľov menším ako 500. Vidieckych obcí menších (1 až 2 tis. obyv.) bolo 576. Vidieckych obcí väčších (2 až 5 tis. obyv.) bolo 202. Z týchto obcí niektoré mali prechodný ráz, lebo boli lokálnymi poľnohospodárskymi centrami. Mestečiek s 5 až 10 tis. obyvateľmi bolo 53. Z toho možno vyvodit', že osídlenie na Slovensku malo ráz rurálny a agrárny.

Na kartograme hustoty zaľudnenia v r. 1961 (Hanzlík 1974) je zakreslená silná koncentrácia obyvateľstva v priemyselňujúcich sa centrách a vidieť z neho postupné prehlbovanie rozdielov v zaľudnení medzi vidieckymi obcami a priemyselňujúcimi sa mestami, resp. areálmi. Zrejma je aj skutočnosť, že zaľudnenie klesá smerom na východ. Zreteľne v mape vystupuje pás obcí s vyššou hustotou zaľudnenia na juhozápade a severozápade Slovenska. Súvisí to, pravda, s hospodárskymi možnosťami. Sú to obce ležiace v hlavnom dopravnom koridore, v okresoch priemyselných, resp. úrodných alebo sa uplatňujú oboje hospodárske aktivity súčasne. Sú však aj výnimky, napr. okres Čadca, kde obyvateľstvo nachádzalo zamestnanie jednak v doprave, jednak v susedných hutníckych a železiarskych podnikoch na Ostravsku. V mestách Považia, vrátane nového sídla mestského charakteru Novej Dubnice sa lokalizovali významné priemyselné podniky, ktoré do svojej bezprostrednej blízkosti koncentrovali značnú časť obyvateľstva. Na Ponitří bol hustejšie osídlený pás pri komunikačnej línii Handlová – Prievidza – Partizánske – Topoľčany – Nitra. Na Pohroní sa zvýraznila koncentrácia obyvateľstva pri Banskej Bystrici, Zvolene a Žiari nad Hronom. V Popradskej kotline boli dva menšie ostrovy hustejšieho osídlenia v okolí Popradu a Kežmarku a v Hornádskej kotline v okolí Spišskej Novej Vsi a Krompách. V Košickej kotline sa zvýraznila koncentrácia v okolí Košíc a Prešova. Začal sa zaľudňovať aj priestor okolo komunikačnej línii Prešov – Vranov nad Topľou – Humenné – Snina, najmä v oblasti Beskydskeho predhoria. Zároveň postupovalo vyľudňovanie horských oblastí.

Pôvodný obraz osídlenia po vojne silne zmenila významná hospodárska aktivita – priemysel, ktorého lokalizačné činitele sú determinované hlavne socioekonomickými faktormi (Bašovský, Hvožďárová, Povincová 1983). Gro populačného rastu Slovenska sa spája s obdobím socializmu, kedy sa prírastok obyvateľstva rozložil najmä do nížin a kotlín stojacich v strede záujmu centrálne plánovanej ekonomiky a strediskovej sústavy osídlenia. Vláda SSR vo svojom uznesení č. 1/1972 k Zásadám pre

realizáciu dlhodobého vývoja osídlenia stanovila, že vývoj osídlenia na Slovensku musí zodpovedať prebiehajúcej koncentrácii priemyslu a poľnohospodárskej výroby a že občiansku vybavenosť, technickú infraštruktúru a prevažnú časť hromadnej bytovej výstavby treba zásadne realizovať v sídlach obvodného významu (celkove ich bolo 77) v súlade s rozvojom výrobných síl a predpokladanými migračnými tokmi (Urbion 1985). S týmto obdobím sa spája aj zvyšovanie nerovnomernosti v rozložení obyvateľstva podmienené stúpajúcim trendom urbanizačného procesu, ktorým sa mení aj celková kompozícia miest a ich fyzický obraz v duchu „žeriavového“ urbanizmu. Väčšina sídiel obvodného významu tým, že prostredníctvom štátnej hospodárskej politiky poskytli ľuďom pracovné príležitosti, komplexnou bytovou výstavbou možnosť trvalého bývania, využitia služieb a realizáciu oddychových aktivít, dosahovala na sklonku socializmu historické maximá v počte obyvateľov. Jednotlivé mestá rástli prirodzene z vlastných populačných zdrojov, z migrujúceho vidieckeho, prevažne mladšieho obyvateľstva, ako aj administratívnym pričleňovaním susedných sídiel. V mnohých prípadoch (napr. Banská Bystrica, Považská Bystrica, Topoľčany, Žilina) došlo k výraznému posunu teritoriálnej hranice mesta na okrajové územia prímestských obcí. V r. 1970 až 1985 vzrástli sídla obvodného významu a tie sídla miestneho významu, ktoré mali štatút mesta o 859 tis. obyvateľov a ich podiel predstavoval 54 % z počtu obyvateľov Slovenska (Urbion 1987). Celkový prírastok obyvateľov za uvedené obdobie bol „len“ 642 tis., čo predikuje, že 217 tis. osôb migrovalo z rurálneho do urbánneho prostredia. Dva významné póly urbanizácie – Bratislava a Košice sa na celkovom prírastku miest podieľali $\frac{1}{5}$. Tretím pólom bola Banská Bystrica. V období rokov 1981 - 1990 mala migračný prírastok takmer na úrovni Košíc. Prevažne sa na ňom podieľali obyvatelia žijúci vo vnútri rozlohou najväčšieho okresu bývalého Československa a migranti z južných okresov Stredoslovenského kraja.

Kostru osídlenia a priestorovej koncentrácie obyvateľstva v socializme tvorili metropolitné regióny najmä Bratislavský, Košický a Pohronský, ktorých jadrami boli hospodársko-sídelné aglomerácie Bratislavy, Košíc a Banskej Bystrice. Tieto tri mestá stáli v centre záujmu politických orgánov, čo sa prejavilo na ich značnom rozvoji. Ich status sa plánovite posilňoval prostredníctvom direktívne kontrolovaných procesov urbanizácie Slovenska (napr. Projekt urbanizácie; Konceptcia urbanizácie; ambiciózný projekt súmestia Banská Bystrica – Zvolen).

V predchádzajúcej ére sa Banská Bystrica zaradila medzi najrýchlejšie rastúce mestá. Bola príkladom výrazne sa rozvíjajúceho kotlinového mesta, ktoré administratívnym postavením, ekonomickou a kultúrno-spoločenskou bázou sa zaradilo medzi najvýznamnejšie slovenské mestá. Navyše, podľa Barana (1997) predstavovala aj typ mesta, ktoré expanziou mestských aktivít výrazne zasiahlo do svojho okolia. Náznorným príkladom toho bola panelová bytová výstavba v bývalých obciach Rudlovej a Sásovej, kde sa vybudoval obytný solitér považovaný za „mesto v meste“ s približne 8 tis. bytmi, koncentrujúci 26 tis. obyv. na ploche cca 2,1 km² (cenzus 2001).

Rozvoj Košíc do veľkomestskej sídelnej formácie sa spájal predovšetkým s budovaním hutníckeho kombinátu Východoslovenskej železniarni v r. 1959, čím došlo k prudkému rastu obyvateľstva a hlbokým zmenám v demografickej, funkčnej a teritoriálnej štruktúre mesta. Mesto sa až do tohto obdobia rozvíjalo na rovine medzi Hornádom a jeho západnou terasou. Nové požiadavky si vyžiadali nové riešenie, nový územný plán rozvoja Košíc. Jediným riešením bol prechod na západnú terasu, kde sa nachádzalo ťažisko novej, už začatej výstavby s približne 10 tis. bytmi (Bašovský 1964) na sídlisku Terasa a neskôr na sídlisku Železníky na Šibeničnej hore.

Bratislava ako administratívne a metropolitné sídlo ťažila z geostrategickej polohy, ktorá ho predurčovala stať sa prirodzeným gravitačným jadrom západnej časti Slovenska. V rozvojových zámeroch mesta, vzhľadom na dynamický rast obyvateľstva, bolo potrebné vymedziť plochy vhodné na bývanie. Výstavba bytov sa tak začiatkom osemdesiatych rokov postupne presunula z ľavého na pravý breh Dunaja do vidieckej Petržalky, kde vzniklo najväčšie sídlisko v rámci Slovenska so 42 tis. bytmi, v ktorých žilo 117 tis. obyvateľov (cenzus 2001).

Začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia boli najvýznamnejšími mestami Bratislava so 429 tis. a Košice s 236 tis. obyvateľmi (cenzus 1991). V štruktúre osídlenia naďalej chýbalo veľkomesto v kategórii od 100 do 200 tis. obyvateľov. Ostatné mestské sídla boli počtom obyvateľov výrazne menšie. Tretím mestom bol Prešov s 93 tis. obyvateľmi a ďalších 69 miest malo viac ako 10 tis. obyvateľov. Celkom bolo na území Slovenska 2 825 základných administratívnych jednotiek s priemerným počtom 909 obyvateľov na jednu obec. V uvedených 72 mestách žilo 2 611 292 obyv., t.j. 49,5 % obyvateľstva štátu. Ostatné obyvateľstvo bolo sústredené do menších sídiel prevažne vidieckeho charakteru. Takmer 69 % všetkých obcí boli malé, v ktorých počet obyvateľov nepresahoval 1 tisíc. Ta-

kých obcí bolo 1 944 a medzi nimi 1 166 s počtom obyvateľov menším ako 500. Vidieckych obcí menších bolo 522 a väčších 237. Niektoré z týchto obcí boli priemyselnými centrami (napr. Podbrezová). Mestečiek s 5 až 10 tis. obyvateľmi bolo 50. Z toho možno vyvodit', že osídlenie na Slovensku sa postupne zmenilo, malo už charakter urbánny a industriálny.

Po predchádzajúcich desaťročiach najdynamickejšieho rastu miest prišlo obdobie ich stagnácie, resp. úpadku. Transformačné procesy sa dotkli najmä veľkých miest, ktoré zaznamenali najväčší absolútny úbytok obyvateľov v období medzi censami 1991 a 2011. Adaptabilnejšie boli veľkomestá majúce diverzifikovanejšiu ekonomickú bázu (s významným podielom aktivít terciérneho a kvartérneho sektora), ktoré sa stali atraktívnejšie pre podnikateľské prostredie. Navyše, tieto mestá mali priaznivejšiu vekovú štruktúru a disponovali významnejším administratívnym postavením (Bratislava).

Z pohľadu ostatného cenzu 2011 sme zaznamenali menšie zmeny v štruktúre osídlenia. Dominantné postavenie si naďalej udržuje Bratislava, kde došlo v dôsledku pretrvávajúcej suburbanizácie k poklesu obyvateľstva na 411 tis. a Košice s 240 tis. obyvateľmi. S veľkým odstupom nasledovali v zostupnom poradí Prešov, Žilina, Banská Bystrica, Nitra a ďalších 66 miest, ktoré mali viac ako 10 tis. obyvateľov. Celkom bolo na území Slovenska 2 890 základných administratívnych jednotiek s priemerným počtom 945 obyvateľov na jednu obec. V uvedených 72 mestách žilo 2 539 786 obyv., t.j. 47,1 % obyvateľstva štátu. Ostatné obyvateľstvo bolo sústredené do menších sídiel prevažne vidieckeho charakteru. Cez 63 % všetkých obcí boli malé, v ktorých počet obyvateľov nedosiahol 1 tis. Takých obcí bolo 1 916 a medzi nimi 1 144, v ktorých počet obyvateľov nedosiahol 500. Vidieckych obcí menších bolo 547 a väčších 279. Z týchto obcí si niektoré zachovali priemyselný ráz, boli i naďalej priemyselnými strediskami (napr. Podbrezová). Mestečiek s 5 až 10 tis. obyvateľmi bolo 61.

Jedným z podstatných znakov rozmiestnenia obyvateľstva je jeho rozdelenie podľa veľkostných skupín základných administratívnych jednotiek (Dzianová 2002). Počet obyvateľov v jednotlivých veľkostných kategóriách obcí ovplyvňovali najmä demografické a migračné zmeny, ako aj územno-správne zásahy do administratívneho systému najčastejšie v podobe zlučovania, rozdeľovania, prípadne zániku obcí.

V období 1950 až 1991 môžeme sledovať pokles počtu obcí o 543 a prírastok obyvateľstva o cca 1,8 mil. Sedemdesiate a začiatok osemdesiatych rokov minulého storočia sa niesol v znamení systémového znižovania počtu obcí ich integráciou (Bačik 2012). V najmenších veľkostných skupinách sa tento proces premietol do vysokého úbytku obyvateľstva vidieckych sídiel a v kategórii nad 20 tis. a najmä od 50 tis. do 100 tis. obyvateľov do výrazného populačného vzrastu miest. Cez prvú hranicu sa dostalo v priebehu uvedeného obdobia 24 miest. Išlo prevažne o mestá s administratívnou funkciou (okresné mestá pred r. 1991). Z ostatných miest to boli napr. Partizánske, Hlohovec, Piešťany a Ružomberok. Druhú hranicu prekročilo 9 miest. Okrem miest v súčasnosti s významným administratívnym postavením (krajské mestá) to boli Martin, Poprad a Prievidza.

V období 1991 až 2011 sa počet obcí zvýšil o 65, ale obyvateľstvo vzrástlo len o cca 123 tisíc. Najmä deväťdesiate roky sa niesli v znamení výrazného zvyšovania počtu obcí ich dezintegráciou. Najväčší úbytok obcí bol v druhej veľkostnej skupine, najväčší úbytok obyvateľstva sa viaže na mestá v predposlednej kategórii. Špecifikom veľkostnej štruktúry sídelného systému je pretrvávajúca absencia miest so 100 až 200 tis. obyvateľmi. Podľa Projektu urbanizácie sa tak malo stať do r. 2000, kedy mali pribudnúť 4 veľkomestá (Slavík, Grác 2009). Súčasný trendy tomu nenasvedčujú, skôr je očividná stagnácia resp. pokles počtu obyvateľov miest (napr. presun Prievidze do nižšej kategórie s 20 až 50 tis. obyvateľmi).

Geografické rozmiestnenie obyvateľstva má dva aspekty – extenzívny a intenzívny. V prvom prípade ide o rozloženie sídiel (mestského a vidieckeho charakteru) s diferencovanou vzdialenosťou navzájom. V druhom prípade ide o rozdiely v populačnej veľkosti týchto sídiel, z ktorej vzniká rôzna hospodárska príťažlivosť, podmieňujúca ich rast, stagnáciu alebo úpadok. Zatiaľ čo topografické rozloženie sídiel je prakticky nemenné (centrálne priestory dedín a staré námestia miest zostávajú stále na rovnakom mieste, mení sa skôr administratívna hranica, ktorou sa približujú prípadne vzdávajú mestské sídla navzájom), počet obyvateľov sídiel je premenlivý, čo len umocňuje geografickú rozmanitosť. Tá sa výraznejšia prejavuje u mestských sídiel. V závislosti od prírodných a mnohých spoločenských faktorov sa mestá stali miestami väčšej resp. menšej koncentrácie obyvateľstva, ktorá sa viaže na pracovné príležitosti, a to sústredením výrobných a nevýrobných aktivít a bytovú výstavbu (tab. 4).

Tab. 4. Počet obyvateľov desiatich najväčších miest Slovenska¹⁾ vo vybraných rokoch cenzov

Mesto v poradí:	Rok			Index rastu	
	1950 ²⁾	1980 ³⁾	2011 ⁴⁾	1980/1950 ⁵⁾	2011/1980 ⁶⁾
1. Bratislava	192 896	380 259	411 228	197,1	108,1
2. Košice	62 821	202 368	240 433	322,1	118,8
3. Prešov	22 843	71 500	91 782	313,0	128,4
4. Žilina	22 856	83 016	81 494	363,2	98,2
5. Banská Bystrica	13 605	66 412	80 003	488,1	120,5
6. Nitra	22 203	76 633	78 916	345,1	103,0
7. Trnava	26 078	64 062	66 358	245,7	103,6
8. Martin	14 711	56 208	57 428	382,1	102,2
9. Trenčín	16 235	47 887	55 877	295,0	116,7
10. Poprad	10 259	38 077	52 862	371,2	138,8

¹⁾ podľa poradia v r. 2011²⁾ podľa administratívneho stavu k 1. 1. 1959³⁾ podľa administratívneho stavu k 1. 1. 1982⁴⁾ podľa administratívneho stavu ku dňu cenzu (2011)⁵⁾ r. 1950 = 100⁶⁾ r. 1980 = 100

Pramene: Štatistická ročenka Slovenska 1959. SŠÚ Bratislava, ŠEVT, 1959.

Štatistický lexikon obcí ČSSR 1982, II. FSU Praha, SEVT, 1984.

<http://portal.statistics.sk> (výsledky SODB 2011); cit. 16.10. 2012.

Slovensko je malou krajinou s miernou prevahou mestského obyvateľstva a stupňom urbanizácie na úrovni 54,4 % (cenzus 2011). V sídlach mestského charakteru (celkovo je ich 138) začínajú veľkostnou skupinou do 5 tis. obyv. a končiac veľkomestami so 100 tis. a viac obyv. žilo 2 937 697 bývajúcich obyvateľov. Rozloženie obyvateľstva podľa veľkostných skupín je značne nerovnomerné. Výraznou asymetriou sa vyznačujú hlavne krajné intervaly. Najmenšie mestá majú 2,5 % a veľkomestá 22,2 % podiel na celkovom počte obyvateľov miest. V stredných intervaloch sa nerovnomernosť vyrovnáva. Vo veľkostnej štruktúre majú prevahu najmä stredne veľké mestá (29 %) a malé mestá. Uvedená veľkostná štruktúra sa premieta do nižších územných úrovní. Z pohľadu napr. makroregiónov resp. oblastí Slovenska (NUTS II), územím s väčšou koncentráciou obyvateľov v najmenších mestách je východné Slovensko (tab. 5). Jeho prírodný rámc tvoria nížinné roviny Veľkej Dunajskej kotliny na nivách riek Ondava, Topľa, Laborec a Latorica s pahorkatinami, vybíhajúcimi do príľahlých pohorí. Práve Slanské vrchy na západe oddeľujú toto územie od hlavných sídelných báz, ležiacich v doline Hornádu (Košice) a doline Torysy (Prešov), ktoré koncentruje 270 tis., resp. takmer 114 tis. obyvateľov (tab. 6).

Tab. 5. Počet obyvateľov mestských sídiel v regiónoch NUTS II podľa veľkostných skupín obcí (cenzus 2011)

Región NUTS II	do 5 tis.		5 – 20 tis.		20 – 50 tis.		50 – 100 tis.		100 tis. a viac	
	absol.	% ¹⁾	absol.	%	absol.	%	absol.	%	absol.	%
Bratislavský	-	-	57 275	1,9	21 179	0,7	-	-	411 228	14,0
Západoslovenský	21 286	0,7 ¹⁾	281 841	9,6	413 325	14,1	201 151	6,9	-	-
Stredoslovenský	13 398	0,5	257 606	8,8	203 607	6,9	218 925	7,4	-	-
Východoslovenský	37 950	1,3	198 654	6,8	215 195	7,3	144 644	4,9	240 433	8,2
Slovensko	72 634	2,5	795 376	27,1	853 306	29,0	564 720	19,2	651 661	22,2

¹⁾ údaje v %Prameň vstupných údajov: <http://portal.statistics.sk> (výsledky SODB 2011); cit. 31. 10. 2012

V malých mestách má najmenej obyvateľov Bratislavský kraj (1,9 %), podobne ako v stredne veľkých mestách (0,7 %). Zároveň je jediným regiónom bez miest v najmenej veľkostnej skupine a skupine od 50 do 100 tis. obyvateľov. Jeho prírodný rámc tvoria nížinné roviny na nivách veľkých riek (Dunaj, Morava) a časť sprašových tabúl a pahorkatín, z ktorých sa dvíha výbežok Malých Karpát. Na

jeho juhozápadnom úpätí sa rozprestiera najvýznamnejšie ťažisko osídlenia v rámci štátu v priestore Bratislavy so 445 tis. obyvateľmi.

Tab. 6. Počet obyvateľov v najvýznamnejších ťažiskách osídlenia Slovenska (cenzus 2011)

Ťažisko osídlenia	Jadro ¹⁾	Priľahlé územie ²⁾	Spolu
Bratislava	411 228	33 733	444 961
Košice	240 433	29 614	270 047
Prešov	91 782	21 850	113 632
Žilina	81 494	40 307	121 801
Banská Bystrica	80 003	17 335	97 338
Nitra	78 916	25 710	104 626
Trnava	66 358	25 728	92 086
Spolu	1 050 214	194 277	1 244 491

¹⁾ priestor ohraničený administratívnou hranicou mesta

²⁾ priestor bezprostredne ohraničený obcami, ktoré majú spoločnú administratívnu hranicu s mestom (vyznačuje sa najintenzívnejšou mobilitou ľudí za prácou a službami do centra osídlenia)

Prameň vstupných údajov: <http://portal.statistics.sk> (výsledky SODB 2011); cit. 31. 10. 2012

Jadrovými priestormi západoslovenského regiónu sú pomerne rozľahlé nížinné roviny na nivách riek (Dunaj, Váh, Nitra, Žitava, Hron) a sprašové tabule Malej Dunajskej kotliny. Z nich presahujú na výbežky Karpát, bezprostredne do nich inklinujúcich. Hlavnými sídelnými priestormi sú Nitra a Trnava, kde sa koncentrovalo takmer 105 tis. resp. 92 tis. obyvateľov. Stredné Slovensko rozdeľuje v centrálnej časti výrazná horská bariéra. Jadrovým priestorom severnej časti sú kotliny horného Považia pospájané prelomovými úsekmi doliny Váhu. Pri rieke Váh sa rozkladá ťažisko osídlenia v priestore Žiliny s takmer 122 tis. obyvateľmi. Južnú časť regiónu rozdeľuje prírodná bariéra pohorí Slovenského stredohoria a Slovenského rudohoria, ktorá je dopravne pomerne ľahko priechodná (najmä cez kotlinové rozvodie Pliešovskej kotliny do Hontu a dolinu Krivánskeho potoka do Novohradu) do dvoch pásiem. Prvý pás tvoria kotliny Pohronia pospájané prelomovými úsekmi doliny Hrona. V jednej z nich, Zvolenskej kotline, leží hlavná sídelná báza, a to v priestore Banskej Bystrice, koncentrujúca cez 97 tis. obyvateľov. Druhý predstavuje rozľahlá pahorkatina Juhoslovenskej kotliny bez sústredenejšieho jadra a väčšej koncentrácie obyvateľstva.

Záver

Účelom príspevku bolo podať stručný obraz o počte a rozmiestnení obyvateľstva Slovenska na pozadí výsledkov ostatného sčítania obyvateľov, domov a bytov. Cenzus 2011 potvrdil niektoré dlhodobé tendencie (nepriaznivý demografický vývoj, klesajúce celkové prírastky obyvateľstva, starnutie populácie). K zmenám došlo aj v rozložení obyvateľstva. Presuny ľudí z vidieka do miest nadobudli v socializme doposiaľ nepoznaných rozmerov. V nejednom prípade sa premietli do najvyšších počtov obyvateľov v celej ich doterajšej histórii. Na druhej strane, mnohé vidiecke obce ležiace na periférii hospodárskeho záujmu zaznamenali historické minimá. Po predchádzajúcich desaťročiach najdynamickejšieho rastu miest prišlo po r. 1989 obdobie ich stagnácie, resp. poklesu. Tento stav pretrváva do súčasnosti, no nie u všetkých miest. Najmä na východnom Slovensku sú mestá, ktoré počtom obyvateľov mierne rástli (napr. Bardejov, Vranov nad Topľou, Trebišov, Rožňava, Stará Ľubovňa). Výraznejší rast zaznamenali mestá v zázemí Bratislavy (Senec, Stupava, Svätý Jur, Šamorín), ktorá naopak stratila časť obyvateľstva a taktiež malé mestá na Spiši (Spišská Belá, Spišské Podhradie, Dobšiná) a Veľký Šariš, ležiaci v zázemí Prešova. S výraznejším úbytkom sme sa stretli len u Čiernej nad Tisou a prekvapujúco aj Bratislavy. Žilina, podobne ako napr. Banská Bystrica a Topoľčany, prišla o časť obyvateľstva dezintegračnými zmenami.

Cenzus priniesol aj niektoré prekvapivé zistenia, ktoré boli zdrojom diskusií a záujmu odbornej verejnosti, ale tie sa dotýkali skôr štruktúry obyvateľstva, ktorá nebola obsahom príspevku.

Literatúra

- BACÍK, M. 2012: Vybrané aspekty administratívneho usporiadania Slovenskej republiky po roku 1989 na lokálnej úrovni. In *Nové výzvy pro geografii – Výroční konference České geografické společnosti*, Brno (Masarykova univerzita v Brne), 131-141.
- BARAN, V. 1997: Vývoj a problematika administratívnych hraníc na príklade Banskej Bystrice. *Geografické štúdie* 3, 102-108.
- BAŠOVSKÝ, O. 1964: Košice - geografia mesta. *Acta Geologica et Geographica Universitatis Comenianae, Geographica* Nr. 4, 295-319.
- BAŠOVSKÝ, O., HVOŽDAROVÁ, E., POVINCOVÁ, E. 1983: Zmeny v rozložení obyvateľstva za posledných 100 rokov v regionálnych geomorfologických jednotkách Slovenska. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 22, 141-163.
- Bilancia pohybu obyvateľstva Slovenskej republiky v r. 1993. ŠÚ SR, Bratislava, 1994.
- DZIANOVÁ, O. 2002: Obyvateľstvo v Slovenskej republike podľa sčítania v roku 2001. *Slovenská štatistika a demografia* 2002(3), 43-73.
- HANZLÍK, J. 1974: Vývoj obyvateľstva na území Slovenska v r. 1869 - 1961. In Plesník, P. et al. eds. *Slovensko ľud - I. časť*. Bratislava (Obzor), s. 369.
- Koncepcia urbanizácie SSR (II. aktualizácia PU SSR). URBION (Bratislava), 1987.
- KUČERA, M. 1988: Československo 1918 - 1988. *Demografie*, 30, 3-9.
- LUKNIŠ, M. 1987: Rozloženie a hustota sídiel v SSR. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 26, 3-25.
- Organizácia osídlenia SSR. Bratislava (URBION, Urbanita 51), 1985.
- Pohyb obyvateľstva v Československej socialistickú republike v roce 1987 (časť I.). *FSU Praha*, 1989.
- SLAVÍK, V., GRÁC, R. 2009: Proces urbanizácie a migrácia obyvateľstva v kontexte vývoja sídelnej štruktúry Slovenskej republiky. In Bleha, B. ed. *Populačný vývoj Slovenska na prelome tisícročí – kontinuita či nová éra?* Bratislava (Geografika), 236-256.
- Sčítanie ľudu, domov a bytov 1991 (sčítacie listy). ŠÚ SR Bratislava, 1992.
- Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov 2001. ŠÚ SR Bratislava, 2002.
- SVETONĚ, J., VÁVRA, Z. 1965: *Reprodukcia obyvateľstva v Československu po druhej svetovej vojne*. Bratislava (SAV), s. 288.
- Štatistická ročenka Slovenska 1959. SŠÚ Bratislava (ŠEVT), 1959.
- Štatistická ročenka Slovenskej republiky 1997. ŠÚ SR Bratislava (VEDA), 1997.
- Štatistický lexikon obcí ČSSR 1982, I. FSU Praha (SEVT), 1984.
- Štatistický lexikon obcí ČSSR 1982, II. FSU Praha (SEVT), 1984.
- Výsledky SODB 2011, <http://portal.statistics.sk>; cit. 16.10. 2012 a 31. 10. 2012.
- Zásady pre realizáciu dlhodobého vývoja osídlenia v SSR. Uznesenie vlády SSR č. 1/1972 (príloha 2). Bratislava.
- www.statistics.sk (cit. 4. 4. 2011)

Príspevok vznikol v rámci riešenia interného grantu GAPF č. 2/01/2012. Zároveň moje veľké poďakovanie patrí Mgr. P. Hurbánkovi, PhD. za pomoc pri vypracovaní mapy.

Population of Slovakia from the Point of View of Recent Census 2011 (Population Size and Its Spatial Distribution)

Miloš BACÍK

Summary: *The aim of this article is to outline a concise overview of the size and distribution of population in Slovakia based on the results of the latest census of inhabitants, houses and flats. The census 2011 confirmed some long term tendencies (aging of the population and unfavourable demographic development in the number of inhabitants) and revealed some surprising findings which were the source of discussions among professionals as well as laymen (e.g. religious and national structures).*

The development of population size and its distribution has been in compliance with gradual social changes. On the one hand, mortality rate has decreased (particularly mortality of infants), on the other hand, there was a decline in natality and fertility which had an impact on the development of the population size. Significant natural growth had been recorded during the era of socialism which erased "human exploitation" and unemployment, planned economy created supposition for permanent economic growth and safeguarding social benefit plan for the population. There was a general impression that in such conditions the population growth will be stabilized on a permanently favourable level. However, the reality was completely different.

The distribution of population has changed as well. Slovakia is a small country where urban population slightly prevails, the degree of urbanisation in Slovakia is 54,4 %. The number of residential inhabitants in municipalities (their overall number is 138) is 2 937 697. As far as the distribution of population is concerned, it is significantly unbalanced, i.e. its density on the whole territory is extremely heterogeneous and often completely different from the average value, which apparently creates an image of a relative homogeneity. The background of this heterogeneity roots in economic and demographic development, in the distribution of residential seats, in the development of settlements, and vertical broken topography of the Slovak territory. Migration of the population from villages to towns was huge during the era of socialism, in many cases it had reached historic records. On the other hand, many villages situated on the periphery of economic interest reported historic declines. After the decades with the most dynamic growth of cities, the period of stagnation followed after the year 1989. It remained so till the present, but not in all cities. Especially in eastern Slovakia, there are cities which population grew slightly (e.g. Bardejov, Vranov nad Topľou, Rožňava, Stará Ľubovňa).

Adresa autora:

Mgr. Miloš Bačík, PhD.

Katedra geografie

Pedagogická fakulta, Katolícka Univerzita

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

milos.bacik@ku.sk